

Mokytojams, logopedams ir specialiesiems pedagogams, dirbantiems su mokiniais, kurie patiria rašymo sunkumą.

Kalbėjimo ir kalbos sutrikimų klasifikacijoje (Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo 1 priede) terminas „disgrafija“ nėra minimas, tačiau šis sutrikimas iš mokinių, patiriančių rašymo proceso įsisavinimo sunkumą, niekur nėra dingęs. Padedant mokiniams įveikti ar sušvelninti rašymo sutrikimus yra būtina identifikuoti rašymo sutrikimų rūšį, išsiaiškinti juos sukeliančias priežastis, parinkti atitinkamus veiksmingus pagalbos būdus ir metodus.

Kas yra disgrafija

Rašymo trūkumams žymėti vartojamas vienas iš terminų *disgrafija* (lot. *dis.*, - priešdėlis žymintis perskyrimą, atskyrimą, neigimą, *grapho* – rašau).

Rašymas yra sudėtingas kalbinės veiklos procesas, kuriame dalyvauja kalbinės klausos, kalbinės motorikos, regėjimo funkcinės sistemos ir smulkioji rankų motorika. Rašymas glaudžiai susijęs su šnekamoja kalba.

Disgrafija – gebėjimo rašyti sutrikimas, kurio viena iš priežasčių yra neišsivysčiusi šnekamoji kalba. Vaikams, turintiems šį sutrikimą, sunkoka išmokti rašyti, o išmokus daroma daug klaidų. Būdingiausios iš jų – raidžių ar skiemenų sukeitimas, praleidimas, įrašymas nereikalingų, kelių žodžių suliejimas į vieną ir kt. Kitos disgrafijos priežastys – galvos smegenų žievės kalbinių zonų patologija. Tačiau daug rašymo trūkumų atsiranda ir dėl silpno suvokimo klausa bei rega. Taip pat viena iš priežasčių gali būti ir paveldėjimas. Rašymo sutrikimai – vienas iš labiausiai paplitusių mokymosi sunkumų.

Disgrafijų rūšys

Bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams dažniausiai pasitaikančios disgrafijų rūšys: *akustinė, artikuliacinė akustinė, optinė, semantinė gramatinė*.

·*Akustinė disgrafija* atsiranda pirminio foneminės klausos nepakankamumo, t. y. dėl negebėjimo skirti fonemų. Paprastai iš klausos neskiriami ilgieji ir trumpieji balsiai (i – y, u – ū), balsiai ir dvibalsiai (o – uo, e – è – ie – ei), kietieji ir minkštieji priebalsiai, rečiau – skardieji ir duslieji priebalsiai (p – b, k – g, t – d, š – ž). Taip pat būdingas raidžių ar skiemenų praleidimas, sukeitimas vietomis, nereikalingų raidžių įrašymas, žodžių trumpinimas ir kt. Vaikai neskiria panašiai skambančių garsų, todėl jie labai sunkiai išmoksta žodžių garsų analizės, sunkiai supranta greitą kalbą bei greitai skaitomą tekstą. Negebėdami diferencijuoti kalbos garsų, tokie vaikai sunkiai išmoksta rašyti, nes rašant reikia išskirti garsus, nustatyti jų nuoseklumą, nepainioti išskirto garso su panašiais, atsiminti garsus žyminčias raides. Nurašinėdami tekstą, mokiniai akustinių klaidų nedaro. Tai rodo, kad jų regimasis suvokimas nesutrikęs.

·*Artikuliacinė akustinė disgrafija*, kurios pagrindinė priežastis – netaisyklingas garsų tarimas ir jų nediferencijavimas klausa. Vaikai netaisyklingai taria sunkesnės artikuliacijos garsus: s, š, z, ž, r ir kt. Dažnai trumpina žodžius, sukeičia garsus. Neretai iš klausos neskiria ir netaisyklingai taria ir kitus tarpusavyje panašius garsus. Pasitaiko, kad netaisyklingai šnekamojoje kalboje taria dvibalsius ie, uo (pvz.: pieva – pėva, obuolys – obolys, kiemas – kėmas, duona – dona ir pan.). Atitinkamos klaidos kartojasi vaikų rašyboje. Jei tarimo trūkumas būna įveiktas, gana greitai išmokstama diferencijuoti garsus iš klausos, ir jie nebepainiojami. Kartais ir netaisyklingai tardamas vaikas ilgainiui išmoksta skirti painiojamus garsus.

·*Optinė disgrafija* atsiranda dėl nepakankamo regimojo suvokimo bei regimosios analizės ir sintezės, taip pat dėl erdvės vaizdinių nesusiformavimo. Būdingas panašių raidžių ar jų elementų sukeitimas, iškraipymas. Painiojamos raidės, turinčios bet kokių vienodų elementų (p – d, b – l, g – d, n – u, n – r, p – g, p – b, m – n, c – e, o – c, y – g – j, b – g, d – b, v – r bei dvibalsiai ie – ei, uo – ou, iu – ui – iui, ai – ia – iai).

Mokiniai gali neparrašyti kurių nors reikalingų raidės elementų arba parašyti jai nereikalingų. Raidės gali būti rašomos veidrodiškai, žodžiai rašomi iš kito galo. Nurašinėdami mokiniai skrupulingai kopijuoja kiekvieną raidės elementą arba daro jiems būdingas klaidas. Mokymo procese (ir be logopedinių pratybų) vaikai įsimena atskirų raidžių požymius, išmoksta jas pažinti ir rašyti. Rašydami lėtu tempu rašo mažiau sukeitinėdami, iškreipdami raides. Optinė disgrafija pasitaiko retokai. Tarimo trūkumai šio tipo disgrafijai nėra būdingi.

Semantinės – gramatinės disgrafijos priežastys – nepakankamas visos kalbos sistemos išlavėjimas: nesusiformavę morfologiniai, sintaksiniai bei leksiniai semantiniai vaizdiniai. Tai žodžių kaitymo, darybos, derinimo, valdymo, sakinių sudarymo klaidos. Būdingas dviejų žodžių suliejimas į vieną, atskiriamos to paties žodžio dalys (pvz.: prie namo – prienamo, nubėgo - nu bėgo, išėjo – iš ėjo ir pan.). neišlavėjusi sakytinė kalba (kalbos neišsivystymas) ankstyvajame mokykliniame amžiuje gali lemti tai, kad vaiko rašymą lydės dažnos semantinės – gramatinės klaidos. Mokiniai sunkiai suvokia tarpusavio žodžių ryšį, netaiko taisyklių, negeba rasti žodžių pagal taisykles. Šios disgrafijos tipui būdinga ir žodžių praleidimai, pakartojimai, žodžių trumpinimas, sakinio ribų neskyrimas ir kt. Padedant įveikti šio pobūdžio klaidas, būtina formuoti tikslus gramatinės kalbos sandaros pagrindus.

Nustatant rašymo sutrikimą ir jo rūšį, svarbu išanalizuoti vaiko rašybą, joje daromas klaidas, įvertinti sakininės kalbos būklę. Įvardinti sutrikimu galima tada, kai rašymo darbuose dažnai pasikartoja vieno ar kito pobūdžio klaidos, kai daromos klaidos dažniausiai aptinkamos kirčiuotoje žodžio pozicijoje. Pasitaiko ir tokių atvejų, kai rašyboje vyrauja net kelių rūšių klaidos: optinės ir akustinės, akustinės ir semantinės – gramatinės ir kt.

Patarimai, padėsiantys įveikti rašymo sunkumus

- Darbo spartą tegu nustato pats vaikas.
- Vaiko pasitikėjimas savimi turi būti ugdomas kasdien.
- Visais įmanomais būdais skatinti vaiką domėtis rašymu.
 - Vengti ilgo ir varginančio darbo.
 - Užduotys ir pratimai turi būti įdomūs.
 - Vaiką, kuris stengiasi, būtina pagirti.
- Naudoti turiningą, vaikui suvokiamą kalbinę medžiagą.
- Neakcentuoti klaidų skaičiaus rašte, priminti, kokių taisyklių netaikė.
Pabrėžti, kad sekantį kartą būtinai pasiseks geriau.
 - Išvengti klasės draugų patyčių ir ignoravimo.

Disgrafijų rūšių požymiai

| Klaidos | Akustinė | Artikuliacinė akustinė | Optinė | Semantinė gramatinė |
|--|----------|------------------------|--------|---------------------|
| Sutrikusi orientacija erdvėje | | | + | |
| Spontaniško rašto sutrikimas | + | + | | |
| Nurašymo (perrašymo) netikslumai | | | + | |
| Raidžių sukeitimas vietomis (dažnas) | + | | + | |
| Raidžių sukeitimas vietomis (retas) | | + | | |
| Raidžių praleidimai ar pakartojimai | + | + | + | + |
| Panašiai skambančių garsų painiojimas | + | + | | + |
| Gramatinių taisyklių nesilaikymas | + | | | + |
| Žodžių trumpinimas | + | + | | + |
| Tarimo klaidos | + | + | | |
| Raidžių su vienodais elementais painiojimas | | | + | |
| Neparašomi arba praleidžiami raidžių elementai | | | + | |
| Veidrodinis raštas | | | + | |
| Žodžių rašymas atbulai | | | + | |
| Nurašymas kopijavimo būdu | | | + | |
| Sulieja kelis žodžius | | | | + |
| Sulieja kelis sakinius | | | | + |
| Neskiria sakinio ribų | | | | + |
| Painioja prielinksnius ir priešdėlius | | | | + |
| Klaidingas prielinksnio vartojimas | | | | + |
| Garsinės – skiemeninės žodžio struktūros klaidos | + | + | | + |
| Minkštumo ženklo žymėjimas | + | + | | + |
| Gramatinės klaidos | | | | + |
| Kalbinių procesų sutrikimas visoje kalboje | | | | + |
| Akustinio suvokimo ir atminties problemos | + | + | | |
| Erdvės vizualinio suvokimo problemos | | | + | |
| Sunkiai išskaitomas raštas | | + | + | |

Parengta pagal metodinę literatūrą ir praktiką.

Kelmės švietimo pagalbos tarnybos logopedė Jūratė Navickienė